

**TURUN
YLIOPISTO**

Sukupuoliroolit ja sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelma / Turun yliopisto

Kandidaatintutkielma

Nella Ahonen

19.5.2026

Rauma

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Tutkinto-ohjelma, oppiaine: Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelma, kasvatustiede

Tekijä(t): Nella Ahonen

Otsikko: Sukupuoliroolit ja sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa

Ohjaaja(t): Yliopistonlehtori Timo Ruusuvirta

Sivumäärä: 24 sivua

Päivämäärä: 19.5.2026

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan, miten sukupuoliroolit muodostuvat sekä ilmenevät varhaiskasvatuksessa, ja miten eri tavoin niitä saatetaan opettaa ja ylläpitää lapsille. Lisäksi tarkastellaan, miten varhaiskasvatuksessa työskentelevät toteuttavat tai eivät toteuta sukupuolisensitiivistä pedagogiikkaa. Tavoitteena on tarkastella varhaiskasvatuksen merkitystä lasten sukupuoliroolien oppimisessa, ymmärtämisessä ja tunnistamisessa. Tämän lisäksi tavoitteena on havaita sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttamisen keskeisiä lähtökohtia ja haasteita.

Tutkielma on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tutkielmassa käytetyt aineistot ovat kotimaisia sekä kansainvälisiä. Ne koostuvat sukupuolia, sukupuolirooleja ja sukupuolisensitiivistä pedagogiikkaa käsittelevistä tutkimuskirjallisuuksista, varhaiskasvatusta määrittelevistä asiakirjoista ja alan asiantuntijoiden kirjallisuudesta. Aineistojen sisältöjä tarkastellaan niin lasten kuin varhaiskasvatuksessa työskentelevien aikuisten näkökulmista.

Tämän tutkielman tulokset osoittavat, että varhaiskasvatuksessa sukupuoliroolit ja -stereotypiat ilmenevät niin lasten kuin aikuistenkin puheissa, ja ne saattavat ohjata molempien toimintaa sekä valintoja. Tulokset osoittavat myös, että sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttamiseen liittyy erilaisia haasteita, ja varhaiskasvatuksen henkilöstölle ei ole aina täysin selvää, mitä sukupuolisensitiivinen pedagogiikka pitää sisällään. Tutkielman tulosten perusteella voidaan päätellä, että muun muassa täydennyskoulutuksille olisi tarvetta sekä selkeämmille käsitteiden määrittelyille. Lisäksi konkreettisia sukupuolisensitiivisiä pedagogisia keinoja olisi tarpeen määrittellä selkeämmin muun muassa paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Sukupuolisensitiivistä pedagogiikkaa ei ole tutkittu kuitenkaan vielä paljon, joten sen toteutumisen tutkiminen voisi tarjota keinoja muun muassa konkreettisten pedagogisten keinojen määrittelylle.

Avainsanat: sukupuoli, sukupuoliroolit, sukupuolisensitiivisyys, varhaiskasvatus, varhaiskasvatussuunnitelma, yhdenvertaisuus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Teoreettinen viitekehys	6
2.1	Sukupuoli	6
2.2	Sukupuoliroolit ja -stereotypiat	7
2.3	Sukupuolisensitiivisyys	8
3	Miten sukupuoliroolit ilmenevät varhaiskasvatuksessa?	10
3.1	Lelut ja leikit	10
3.2	Lasten keskinäiset vuorovaikutussuhteet	11
3.3	Varhaiskasvatuksen henkilöstön toiminta, asenteet ja arvot	12
4	Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa	13
4.1	Sukupuolisensitiivisen pedagogiikan lähtökohdat	13
4.2	Sukupuolisensitiivisyyden haasteet	14
4.3	Sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttaminen	15
5	Pohdinta	18
	Lähteet	21

1 Johdanto

Sukupuoli on ilmeinen luokittelun peruste, jolla niin lapsia kuin aikuisiakin luokitellaan tai asetetaan erilaisiin järjestyksiin tai kategorioihin (Seta ry, 2025; Ylitapio-Mäntylä, 2012a). Yhteiskunnassamme on hyvin tyypillistä, että ihmiset jaotellaan kahteen eri ryhmään: tyttöihin/naisiin tai poikiin/miehiin (Huuska & Karvinen, 2012). Sukupuolen määritelmä on moniulotteinen, ja siksi sen tarkka määrittelemine voi olla haastavaa. Jokainen ihminen myös käsittää sukupuolen omalla yksilöllisellä tavalla, mikä tekee sukupuolen yksiselitteisestä määrittelystä haastavaa.

Varhaiskasvatus luo perustaa lapsen elinikäiselle oppimiselle (Opetushallitus, 2022). Sillä on siis hyvin merkittävä rooli osana lapsen kehitystä. Varhaiskasvatuksessa lapsi oppii muun muassa arvoja, asenteita ja odotuksia. Jo varhain ennen päiväkotiin saapumista lapsi on saattanut kohdata erilaisia sukupuolirooleja ja -stereotyyppioita muun muassa vanhemmiltaan tai muulta lähipiiriltään. Lapselle saatetaan esimerkiksi ostaa vain tietyn värisiä vaatteita tai hänen käyttäytymistään voidaan perustella vedoten hänen sukupuolelleen tyypillisiin piirteisiin. Kuitenkin viimeistään varhaiskasvatukseen saapuessa lapsi altistuu erilaisille sukupuolirooleille ja niihin liittyville odotuksille. Lapset omaksuvat nopeasti muun muassa ajatuksen siitä, mikä heidän sukupuolelleen on toivottua ja hyväksyttävää käytöstä ja mikä ei. Varhaiskasvattajien tulisi olla tietoisia sukupuoliroolien ja -stereotyyppiodien vaikutuksesta, sillä suurin osa lapsista on omaksunut ne jo hyvin nuorena, ja he jatkavat niistä aktiivisesti oppimista varhaiskasvatuksessa (Aina & Cameron, 2011).

Tässä kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan sukupuolirooleja sekä lasten että varhaiskasvatuksessa työskentelevien näkökulmasta. Tarkastelun kohteena ovat, miten sukupuoliroolit muodostuvat lapsille varhaiskasvatuksessa sekä miten varhaiskasvatuksen henkilöstö opettaa ja ylläpitää sukupuolirooleja lapsille. Lisäksi tarkastellaan myös, miten varhaiskasvatuksessa työskentelevät toteuttavat tai eivät toteuta sukupuolisensitiivistä pedagogiikkaa. Vaikka nykyään ajatus sukupuolineutraaliudesta on levinnyt laajalle ja kasvattanut merkitystään, on meillä kaikilla silti vahvat käsitykset sukupuoliin liittyvistä ominaisuuksista, asenteista ja siitä, mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää ja mikä ei. Nämä käsitykset ohjaavat toimintaamme myös täysin huomaamattamme. Myös varhaiskasvatuksessa sukupuolirooleja joko tarkoituksenmukaisesti tai tahattomasti opetetaan lapsille ja ylläpidetään muun muassa varhaiskasvatuksen henkilöstön puheilla ja toiminnalla.

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan sukupuolta binäärisen sukupuolikäsityksen näkökulmasta, sillä tämä jako on vahvasti voimassa yhteiskunnassamme, ja näin ollen myös varhaiskasvatuksessa. Binäärisellä sukupuolikäsityksellä tarkoitetaan käsitystä, jossa sukupuoli jakaantuu vain kahteen; naiseen ja mieheen (Seta ry, 2025).

Tämän kirjallisuuskatsauksen aihe on tärkeä tutkittavaksi, sillä jo varhaislapsuudessa lapsille alkaa kehittyä ymmärrys omasta sukupuolestaan ja siihen liittyvistä odotuksista sekä piirteistä. Kirjallisuuskatsaukseni aihe on ajankohtainen, sillä sukupuolisensitiivisyyttä ja tasa-arvoa tuodaan vahvasti esille erilaisissa koulutuspoliittisissa keskusteluissa sekä dokumenteissa, myös Opetushallituksen (2022) varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman perusteissa. Tässä kirjallisuuskatsauksessa keskityn myös sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttamiseen ja siihen liittyviin haasteisiin. Tätä on ajankohtaista tutkia, sillä sukupuolisensitiivisyyden käsite edelleen saatetaan ymmärtää väärin, ja siihen liittyviä konkreettisia pedagogisia keinoja ei usein ole osattu määritellä tarkemmin. Tässä työssä esitellään ja tarkastellaan keinoja, joilla jo toteutettavaa pedagogiikkaa voidaan havainnoida sekä muokata sukupuolisensitiivisemmäksi. Lisäksi työssä tarkastellaan keinoja, jotka voisivat mahdollistaa sukupuolisensitiivisen pedagogiikan konkreettisemmän toteuttamisen.

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Sukupuoli

Yksi ensimmäisiä sosiaalisia käsitteitä, joita lapsi oppii, on sukupuoli (Nissinen, 2011). Lapsen syntymähetkellä hänen sukupuolensa määrittää biologisesti joku muu kuin hän itse (Ylitapio-Mäntylä, 2012a). Lapsi alkaa tuntea itsensä tytöksi tai pojaksi yleensä 2–4-vuotiaana, jolloin hänelle alkaa kehittyä käsitys myös hänen omasta sukupuoli-identiteetistään (Huuska & Karvinen, 2012). Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan jokaisen ihmisen sisäistä tunnetta siitä, onko hän tyttö, nainen, poika, mies vai jotain muuta (Huuska & Karvinen, 2012). Lapsen sukupuoli-identiteetin kehittyttyä, hän alkaa myös tunnistamaan muut ihmiset miehiksi tai naisiksi sekä ymmärtämään mitä tarkoitetaan miehenä tai naisena olemisena. Kun lapset tulevat tietoisiksi sukupuoli-identiteetistään, heille alkaa silloin myös muodostua stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolista sekä sukupuolirooleista (Aina & Cameron, 2011).

Nissinen (2011) kertoo, kuinka sukupuoli-identiteetti voidaan käsittää kaksitasoiseksi. Toiseen tasoon kuuluu persoonallinen identiteetti, johon kuuluvat muun muassa yksilön kokemus ja ymmärrys omasta sukupuolesta sekä omista tarpeista ja arvoista. Toisen tason muodostaa sosiaalinen identiteetti, joka sisältää yksilön käsityksen siitä, mihin ihmisryhmiin hän omien ominaisuuksiensa perusteella kokee kuuluvansa. Vaikka sukupuoli voidaan käsittää ja tunnustaa niin kulttuurisena kuin sosiaalisena ilmiönä, voidaan se huomioida silti myös ruumiillisena ilmiönä (Rossi, 2012). Sukupuoli määritetään usein biologisella tavalla, joka perustuu geneettisiin, anatomisiin sekä hormonaalisiin tekijöihin. Biologinen sukupuoli keskittyy lähinnä henkilön fyysisiin ominaisuuksiin, ja se ei välttämättä aina vastaa henkilön omaa kokemusta ja ajatusta omasta sukupuoli-identiteetistään.

Ensimmäinen kognitiivinen teoria sukupuolen kehityksestä oli Kohlbergin (1966) teoria, joka pohjautui Piagetin ajatuksiin (Martin & Rubble, 2004). Kohlbergin teoria painotti muun muassa lapsen omaa aktiivista roolia sukupuolen ymmärtämisen kehittymisessä. Teorian mukaan lapset oppivat ymmärtämään sukupuolen pysyvyyden kolmen eri vaiheen kautta. Ensimmäinen vaihe saavutetaan noin 2–3-vuoden ikäisenä, jolloin lapset osaavat yhdistää oikean sukupuolen myös toisiin ihmisiin, mutta lapset eivät kuitenkaan vielä ymmärrä, että sukupuoli on pysyvä ominaisuus. Toisessa vaiheessa useimmat esikouluikäiset saavuttavat

sukupuolen pysyvyyden, ja ymmärtävät, että poikalapsista kasvaa aikuisena miehiä, ja tyttölapsista aikuisena naisia. He kuitenkin uskovat edelleen, että muutokset pintapuolisissa piirteissä voivat vaikuttaa sukupuoli-identiteettiin tai muuttaa sitä. Kolmas vaihe koskee 4–8-vuotiaita lapsia, ja tässä vaiheessa heille on selvää, että sukupuoli on pysyvä huolimatta muutoksista esimerkiksi ulkonäössä, käytöksessä tai haluissa (Martin & Rubble, 2004).

2.2 Sukupuoliroolit ja -stereotypiat

Sukupuolirooleilla tarkoitetaan kaavamaisia käsityksiä tytöistä ja pojista sekä naisista ja miehistä (Ylitapio-Mäntylä, 2012a). Sukupuoliroolit perustuvat stereotyyppiseen ajatteluun siitä, millainen toiminta ja ulkonäkö esimerkiksi on soveltuva, toivottua tai tyypillistä tietylle sukupuolelle. Stereotyyppiset sukupuoliroolit näkyvät kaikkialla yhteiskunnassa, ja niiden noudattamisesta palkitaan sosiaalisesti, joten lapset oppivat omaksumaan ne jo varhaisessa iässä (Juvonen, 2016). Sukupuolirooleja luodaan, ylläpidetään ja uudelleen muodostetaan monilla eri sosiokulttuurisilla tavoilla, muun muassa päiväkodissa, kotona, televisiossa, internetissä, elokuvissa, musiikissa ja urheilussa (Vilkka, 2010). Kaikissa näissä voidaan joko tietoisesti tuottaa tai olla tuottamatta sukupuolirooleihin perustuvia ajatuksia, näkökulmia ja ideologioita.

Lapset tarkastelevat aktiivisesti ympäristöään ja heitä ympäröiviä ihmisiä. Ympäristöstä saatujen vihjeiden avulla lapset päättävät erilaisia asioita, kuten millainen toiminta on sopivaa kenellekin ja kenelle taas ei. Ympäristöstä saatujen vihjeiden ja havaintojen avulla lapset luovat odotuksia muista ihmisistä sekä käsityksiä siitä, mikä on sopivaa tai toivottua käytöstä eri sukupuolilta (Martin & Rubble, 2004). Sukupuoliroolien ja -stereotyyppien avulla lapset toisaalta myös pyrkivät lisäämään ymmärrystä omasta identiteetistään (Aina & Cameron, 2011). Kun lapset alkavat omaksua sukupuolirooleja, he soveltavat niitä sekä itseensä että muihin ihmisiin. Sukupuoliroolit saattavat olla joustavimpia toiselle sukupuolelle kuin toiselle. Poikia, jotka osallistuvat niin kutsuttuihin tyttömäisiin leikkeihin kritisoidaan enemmän kuin tyttöjä, jotka osallistuvat poikamaisiin leikkeihin (Freeman, 2007). Tytöt kohtaavat tässä asiassa siis joustavampaa ja sallivampaa kohtelua, mutta sillekin on syynsä, joka pohjautuu ajatuksiin sukupuolirooleista. Saatetaan ajatella, että tyttöjen kasvaessa, he

muuttuvat samankaltaisiksi ja yhtä naisellisiksi kuin muutkin ikäisensä tytöt, minkä vuoksi tyttöjen poikamaisista leikeistä ei huolestuta niin paljon (Freeman, 2007). Tyttöjen poikamaisuuden ei ajatella siis olevan yhtä huolestuttavaa kuin poikien tyttömäisyyden. Sukupuoliroolit voivat tietyissä tilanteissa siis olla joustavimpia toiselle sukupuolelle.

Leikit, lelut, vaatteet ja värit tuotetaan joko tytöille tai pojille kuuluviksi (Ylitapio-Mäntylä, 2012b). Lapsi oppii vanhemmiltaan ja muilta kasvattajiltaan, toisilta lapsilta sekä kaikilta muilta lapsen lähipiiriin kuuluvilta, mikä leikki, mitkä lelut ja millainen käyttäytyminen on sopivaa, toivottua ja hyväksyttävää hänen sukupuolelleen.

Mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa, sitä selkeämmin hänen sukupuolensa rajaa ja rajoittaa muun muassa hänen leikkimistään, kun taas nuoremmille lapsille sallitaan enemmän vapautta niin leikeissä kuin pukeutumisessakin (Ylitapio-Mäntylä, 2012b).

Sukupuolistereotyyppiat rajoittavat yksilön olemista ja saattavat myös viedä pois mahdollisuuksia (Vilka, 2010). Sukupuoliroolit ja -stereotyyppiat haastavat oman sukupuolen moninaisena näkemistä ja kokemista, ja rajaa sekä tytöt että pojat hyvin vakiintuneiden käsitysten muotteihin. Varhaislapsuudessa sukupuolistereotyyppiat voivat ilmetä muun muassa tietynlaisiin leikkeihin ohjaamisena ja kannustamisena, tiettyjen piirteiden kehumisena ja tietynlaisen kohtelun saamisena. Myöhemmin lapsen ollessa vanhempi, sukupuolistereotyyppiat voivat vaikuttaa jopa siihen, millaista jatkokoulutusta tai työpaikkoja hänelle tarjotaan vaihtoehtoisiksi tai mihin hänen uskotaan olevan kykenevä. Sukupuolistereotyyppioihin liittyy paljon valtaa ja niiden avulla pyritään pitämään selkeitä, tiukkoja rajoja eri ryhmien välillä (Vilka, 2010).

2.3 Sukupuolisensitiivisyys

Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan ajattelutapaa, jossa huomioidaan sukupuoli ja siihen liittyvät normit ja niiden vaikutukset niin yksilön kuin yhteiskunnan tasolla (Seta ry, 2025b).

Ylitapio-Mäntylä (2012a) avaa sukupuolisensitiivisyyden termiä seuraavalla tavalla:

”Sukupuolisensitiivisyys on taitoa tarkastella sukupuolta biologisuuden lisäksi sosiaalisen ja kulttuurisen määrittelyjen näkökulmista.” (s. 26). Sukupuolisensitiivinen kasvattaja ei siis jätä

huomioimatta lapsen sukupuolta, mutta hän osaa kuitenkin kohdata lapsen ilman ennakkooletuksia sekä yksilönä. Opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) veloitetaan toteuttamaan sukupuolisensitiivistä pedagogiikkaa. Sukupuolisensitiivisyys ja siihen liittyvät toimintatavat avataan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa seuraavalla tavalla: ”Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti.” (s. 34). Sukupuolisensitiivinen pedagogiikka perustuu siis ajatukseen siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee osata tunnistaa sukupuoliin liittyviä eriarvoistavia piirteitä ja heidän tulee puuttua niihin, mutta he eivät kuitenkaan saa esimerkiksi tehdä valintojaan perustuen pelkästään lapsen sukupuoleen.

Varhaiskasvatuksessa työskentelevillä on valtava vaikutus siihen, miten lapset muodostavat käsityksiä ja ajatuksia sukupuolesta. Aina & Cameron (2011) kertovat julkaisussaan, miten lapsia saatetaan kehua usein sukupuolirooleja vahvistavilla tavoilla. Tällaisia sukupuolirooleja vahvistavia kehuja ovat muun muassa tyttöjen kehuminen heidän auttavaisuudestaan ja vaatteistaan tai poikien kehuminen heidän vahvuudestaan ja fyysisistä taidoistaan. Vaikka varhaiskasvatuksen henkilöstön ei olisi tarkoitus, voi heidän toimintansa silti olla stereotypioihin ja sukupuolirooleihin perustuvaa. Opettajat esimerkiksi saattavat nähdä tytöt passiivisempina oppijoina, ja näin ollen paremmin opetettavissa olevina kuin pojat. (Aina & Cameron, 2011).

3 Miten sukupuoliroolit ilmenevät varhaiskasvatuksessa?

3.1 Lelut ja leikit

Leikki on keskeinen ja hyvin näkyvä osa varhaiskasvatusta. Opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) veloitetaan, että varhaiskasvatuksen tulee tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Xhambazin ym. (2022) artikkelissa käsitellään lelujen merkittävää roolia sukupuoliroolien rakentumisessa; lelujen kautta lapselle syötetään ajatuksia ja viestejä sukupuolirooleista ja sukupuolille tyypillisistä piirteistä. On tyypillistä, että tytöille ostetaan nukkeja ja pojille taas leluautoja. Jo pelkästään lelujen avulla lapsille lähetetään viestejä siitä, mikä esimerkiksi on heille sopivaa käytöstä, mitä heiltä odotetaan ja mitkä asiat ovat heidän saavutettavissaan. Hyvin nuoret lapset eivät osaa tehdä valintaa siitä, minkä lelun he haluavat, joten lapsen saamat ensimmäiset lelut perustuvat lelujen ostajien käsityksiin siitä, millainen lelu on sopiva lapselle. Useimmiten käsitykset pohjautuvat juuri sukupuolirooleihin ja -stereotypioihin, ja niiden perusteella tehdään valinta lelun ostamisesta (Xhambazi ym., 2022).

Lapset alkavat suosia omalle sukupuolelleen tyypillisiä leluja, leikkejä ja samaa sukupuolta olevia leikkikavereita silloin, kun heillä on ymmärrys myös omasta sukupuoli-identiteetistään. Chick ym. (2002) tutkimuksessaan kertovat havainneensa, että jo 2–3-vuotiaat lapset osaavat erotella sukupuolen perusteella leluja, leikkejä ja leikkikavereita johdonmukaisesti. Lisäksi tutkimuksessa havaittiin, että tytöt valitsevat leluikseen useimmiten muun muassa nukkeja, ostoskärryjä ja lelupuhelimia. Pojat taas valitsivat tyypillisimmin leluikseen muun muassa leluautoja ja -rekkoja, rakennuspalikoita ja palapelejä. Lisäksi Chick ym. (2002) havaitsivat tutkimuksessaan, että tytöt leikkivät useammin leikkejä, joissa he ottivat aikuisen roolin, kuten kotileikki tai leikki, jossa leikitään ostoksilla käymistä. Stereotyyppisesti ajateltuna nämä asiat ovat usein perheen äidin tehtäviä, joten sen takia niiden leikkiminen voi tulla luontaisemmin tytöille kuin pojille, koska tytöt ovat nähneet samaa sukupuolta olevan vanhemman suorittavan näitä tehtäviä.

Leikillä on keskeinen rooli lapsen sukupuolen oppimisessa (Chick ym., 2002). Erityisesti roolileikkien kautta lapset saavat mahdollisuuden tutustua sukupuolirooleihin, ja leikkimisen avulla he alkavat ymmärtää niitä paremmin. On yleistä, että varhaiskasvatuksessa leikki- ja toimintakulttuuri on jakautunut kahtia, niin sanottuihin tyttöjen ja poikien leikkeihin (Ylitapio-Mäntylä, 2012b). Tiettyjä leikkejä suunnataan enemmän tytöille ja toisia taas

enemmän pojille. Yleisesti ajatellaan, että tytöt nauttivat ja hyötyvät enemmän rauhallisista, hiljaisista leikeistä, ja pojat taas vaativat rajuja leikkejä, joiden avulla he pääsevät purkamaan fyysistä energiaa. Tällaista jakoa suoritetaan useasti siitä huolimatta, että tiedämme, ettei jokainen poika ole vauhdikas tai äänekas eikä jokainen tyttö ole hiljainen (Ylitapio-Mäntylä, 2012b). Stereotypioihin perustuvan jaottelun sijaan, varhaiskasvatuksen henkilöstön tulisi yksilöllisesti miettiä jokaisen lapsen kohdalla, millaisesta leikistä lapsi pitää tai mistä toiminnasta hän voisi hyötyä.

3.2 Lasten keskinäiset vuorovaikutussuhteet

Lapset oppivat paljon myös toisiltaan esimerkiksi leikkiessä, seuraamalla toisten lasten toimintaa ja keskustellessaan yhdessä. Ryhmäpaine ja sen lisäksi opitut käytänteet sekä tavat ystävyysuhteista vaikuttavat myös sukupuoliroolien esiintymiseen. Varsinkin pojat saattavat pilkata tovereitaan, jos he ilmaisevat feminiinisiksi miellettyjä piirteitä käytöksessään (Aina & Cameron, 2011).

Tyttöjen ja poikien välisissä ystävyysuhteissa on eroja, muun muassa sen suhteen, millainen tunteiden ilmaisu on hyväksyttävää tai normaalia. Lindsey (2016) havaitsi tutkimuksessaan, kuinka positiivisten tunteiden ilmaisuun vaikuttaa sukupuolittunut malli. Hänen tutkimuksessaan nousi esille, miten tyttöjen välisissä vuorovaikutussuhteissa on hyväksyttävämpää ja yleisempää osoittaa positiivisia tunteita, kuten esimerkiksi onnellisuutta ja iloa. Lisäksi Lindsey (2016) havaitsi tutkimuksessaan, kuinka saman sukupuolen välinen vuorovaikutus oli yhteydessä onnellisuuden ja iloisuuden ilmenemiseen niin tytöillä kuin pojillakin. Tämä havainto tarjoaa näkökulmaa sille, miksi lapsilla on alttius hakeutua itsensä kanssa samaa sukupuolta olevien kanssa yhteisiin leikkeihin. Saman sukupuolen seuraan hakeutumista voidaan tarkastella myös sen kautta, että lapset pohtivat ja tekevät paljon päätöksiä pelkästään perustuen sukupuoleen. Lapset tekevät sukupuolen perusteella päätelmiä muun muassa siitä, millainen toinen henkilö on, mistä hän voisi pitää ja mitä yhteistä heillä voisi olla vai onko ollenkaan (Martin & Rubble, 2004). Sukupuoliroolit vaikuttavat eri tavoin lapsiin, ja ne ilmenevät myös eri tavoin lasten käytöksessä. Esimerkiksi leikkiessä tytöt leikkivät mieluiten toisten tyttöjen kanssa ja suosivat heidän kanssansa leikkimistään enemmän kuin poikien kanssa (Chick ym., 2002).

Kun lapset tekevät erilaisia valintoja perustuen sukupuoleen, he, usein tietämättään, edesauttavat sukupuoliroolien vahvistumista ja sukupuolien välistä erottelua.

3.3 Varhaiskasvatuksen henkilöstön toiminta, asenteet ja arvot

Chick ym. (2002) tarkastelivat tutkimuksessaan varhaiskasvatuksen merkitystä lasten sukupuoliroolien ja -stereotyyppien kehittämisessä. Tutkimus osoitti sen, että sukupuolen sosiaalistumiseen ja sukupuoliroolien kehitykseen vaikuttavia vuorovaikutuksia tapahtuu usein varhaiskasvatuksen arjessa.

Chapmanin (2016) tutkimus tarkasteli minkälainen vaikutus opettajien arvoilla, havainnoilla ja toiminnalla voi olla lasten leikkimiseen. Tutkimuksessa haastateltiin kahta esikoulun opettajaa sekä kahta apuopettajaa. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että kun opettajat ovat tietoisia, että stereotyyppisten leikkien leikkimisen taustalla ovat opitut sukupuolirollit, he tällöin osaavat tarkastella tilanteita eri tavoin. Tällöin he osaavat myös suunnitella toimintaa siten, että se on inklusiivisempaa kaikille lapsille sukupuolesta riippumatta. Tämänkin tutkimuksen mukaan opettajien käsitykset sukupuolesta ja sukupuolirooleista vaikuttavat lasten leikkeihin.

Opettajien ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstön on tärkeää pohtia omaa puhettaan sekä vuorovaikutuksen määrää ja laatua eri lasten kanssa. Teräs (2012) kertoo julkaisussaan, kuinka on erittäin olennaista keskittyä puheen sisältöön eli aihepiireihin, joista lasten kanssa puhutaan, sillä ne osoittavat lapselle sen, mitkä elämän osa-alueet oletetaan kuuluviksi heille. Teräs (2012) on tehnyt havaintoja lasten kehumisesta, ja siitä miten kehuminen eroaa tyttöjen ja poikien välillä. Tiivistettynä keskeisiä huomioita, joita Teräs (2012) havaitsi ovat muun muassa se, että tyttöjä kehuttiin useammin ulkoisesta olemuksesta kuin poikia. Poikia taas kehuttiin enemmän muun muassa persoonaan tai luonteeseen liittyen sekä arkisissa toiminnoissa, kuten pukeutumisessa. Pukeutumistilanteissa tyttöjen vähäistä kehumista saattaa selittää se, että tyttöjen oletetaan selviävän itsenäisesti, jolloin sitä ei koeta tarpeelliseksi kehua erikseen. Myös Chick ym. (2002) havaitsivat tutkimuksessaan, että tyttöjen kanssa varhaiskasvatuksen henkilöstö keskusteli useimmiten muun muassa hiustyyleistä ja tyttöjen pukeutumisesta, kun taas poikien kanssa ulkonäköön liittyvät keskustelut olivat lyhyitä, ja puheenaihe vaihtui nopeasti poikien fyysisiin ja akateemisiin taitoihin.

4 Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa

Yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa koskevat kirjoitukset ovat lisääntyneet 2010-luvun aikana erilaisissa koulutusta määrittävissä asiakirjoissa ja opetussuunnitelmissa, niin myös varhaiskasvatuksen (Eirola ym., 2024). Varhaiskasvatuksen kontekstissa sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa sitä, että jokaisella lapsella on samat mahdollisuudet ja oikeudet sukupuolesta riippumatta. Varhaiskasvatuksessa työskentelevien tulee osata tunnistaa sukupuolistereotyyppioita ja haastaa niitä niin omassa kuin muidenkin toiminnassa. Ylitapio-Mäntylä (2020) kertoo artikkelissaan, kuinka sukupuoleen kasvattaminen on jatkuvaa hienovaraista tiedostamatonta ohjausta. Tämä kertoo siitä, miten vahvasti sukupuolistavat käytänteet voivat olla osana muun muassa ihmisten ajatuksia, toimintatapoja ja käytettyä kieltä. Näitä sukupuolistavia käytäntöjä voi olla vaikeaa huomata niin omassa kuin muidenkin käyttäytymisessä, jos niistä ei ole tietoinen (Ylitapio-Mäntylä, 2020). Jotta sukupuolistavia käytäntöjä huomattaisiin, tulee varhaiskasvatuksen henkilöstön pyrkiä havainnoimaan eri tilanteita mahdollisimman sukupuolisensitiivisestä näkökulmasta.

4.1 Sukupuolisensitiivisen pedagogiikan lähtökohdat

Sukupuolisensitiivisen pedagogiikan merkitystä painotetaan muun muassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2022). Myös erilaiset lait määrittävät sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen järjestämistä, kuten tasa-arvolaki (609/1986) ja yhdenvertaisuuslaki (1325/2014), jotka velvoittavat toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista (Eirola ym., 2024). Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on siis lakisääteinen velvollisuus toteuttaa sukupuolisensitiivistä pedagogiikkaa.

Sukupuolisensitiiviseen pedagogiikkaan vaaditaan henkilöstöltä paljon tietoa, osaamista ja kiinnostusta sen toteuttamiseen. Ylitapio-Mäntylä (2012c) määrittelee sukupuolisensitiivisen kasvattajan muun muassa ymmärtävän sukupuoli-identiteetin rakentumisen laajemmin kuin vain henkilön biologisen sukupuolen kautta. Lisäksi sukupuolisensitiivinen kasvattaja tiedostaa yhteiskuntamme stereotyyppiset ajatus- ja toimintatavat, ja osaa pohtia omassa toiminnassaan ilmeneviä sukupuoleen liittyviä jakoja sekä näiden jakojen merkityksiä lasten

kannalta (Ylitapio-Mäntylä, 2012c). Sukupuolisensitiivisen kasvattajan tulee siis ymmärtää sekä tunnistaa erilaiset sukupuoliroolit ja -stereotyytit ja miten ne voivat vaikuttaa lapsiin. Hänen tulee samanaikaisesti tiedostaa lapsen sukupuoli, ja siitä syntyvät käsitykset tietyntyyppisistä eriarvoistavista piirteistä, mutta hän ei itse saa esimerkiksi tehdä valintoja tai päätelmiä perustuen vain lapsen sukupuoleen. Martin (1981) määrittelee sukupuolisensitiivisyyden olevan sitä, että sukupuoli huomioidaan silloin, kun sillä on merkitystä, mutta sivuutetaan, kun sillä ei ole merkitystä. Tämä määritelmä sopii vahvasti nykyiseenkin ajatukseen sukupuolisensitiivisestä pedagogiikasta.

Sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttaminen vaatii henkilöstöltä paljon jo toteutettavan pedagogiikan arvioimista ja mahdollisesti sen muokkaamista sukupuolisensitiivisemmäksi. Pedagogisten menetelmien arvioimiseen ja niiden muokkaamiseen vaaditaan toimivaa yhteistyötä, ja koko tiimin perehdyttämistä aiheeseen.

4.2 Sukupuolisensitiivisyyden haasteet

Varhaiskasvatuksen henkilöstö saattaa kuvitella toteutettavan pedagogiikan olevan sukupuolisensitiivistä, vaikka todellisuudessa näin ei olisikaan. Tämä saattaa johtua esimerkiksi siitä, että henkilöstöllä on liian vähäisesti tai ei ollenkaan tietoa siitä, mitä sukupuolisensitiivinen pedagogiikka oikeasti tarkoittaa, ja siksi he saattavat toteuttaa sitä virheellisesti. Lisäksi he saattavat myös kuvitella jo toteuttavansa sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toimintatapoja, vaikka näin ei oikeasti olisikaan. Tällöin he eivät välttämättä myöskään osaa tarkastella omaa toimintaansa kriittisesti.

Londenin ym. (2025) tutkimuksessa nousee useasti esiin se, kuinka varhaiskasvatuksen henkilöstö käytti puheessaan termiä sukupuolineutraalius, vaikka oikeasti varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa painotetaan sukupuolisensitiivisyyttä, ei -neutraaliutta. Väärä termi tai oikean termin väärinymmärrys voi aiheuttaa sen, että sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttaminen nähdään haastavampana tai mahdottomampana kuin mitä se todellisuudessa on, ja näin ollen sitä ei toteuteta toivotulla tavalla. Londenin ym. (2025) tutkimuksen tuloksista nousee esiin myös se, kuinka varhaiskasvatuksen henkilöstö saattaa kamppailla sukupuolisensitiivisten lähestymistapojen ymmärtämisessä, ja he usein sekoittavat ne sukupuolineutraaliuteen liittyviin toimintatapoihin.

Sukupuolineutraali ajattelu kasvatuksessa johtaa sukupuolen huomioimatta jättämiseen, ja tällöin neutraali ajattelu estää näkemästä lasten erilaisuutta (Ylitapio-Mäntylä, 2012a). Sukupuolineutraalin ajattelun sijaan varhaiskasvatuksen henkilöstön tulisi toteuttaa sukupuolisensitiivistä ajattelua. Sukupuolisensitiivisen kasvattajan tulisi osata tunnistaa sekä omassaan että muiden kasvattajien toiminnassa mahdollisia sukupuolittuneita käytäntöjä. Tällaisten käytäntöjen huomaaminen vaatii henkilöstöltä kiinnostumista ja motivaatiota oppia aiheesta, sillä sukupuolittuneet käytänteet ovat hyvin vakiintuneita, ja siksi ne voivat olla hyvin huomaamattomia. Jotta sukupuolittuneita käytäntöjä voidaan purkaa, vaatii se varhaiskasvatuksen henkilöstöltä pedagogisten menetelmien muokkaamista sekä niiden uudelleenarviointia (Ylitapio-Mäntylä, 2012c). Pedagogisten menetelmien muokkaamistarpeen huomaaminen on haastavaa ja sen toteuttaminen vaatii henkilöstöltä paljon, joten sukupuolittuneiden käytäntöjen purkaminen ei ole mikään yksinkertainen asia. Tämän vuoksi pedagogisten menetelmien tarkastelua sukupuolisensitiivisyyden näkökulmasta saatetaan vältellä, sitä ei koeta tarpeelliseksi tai sille ei vain ole tarpeeksi aikaa.

Eskelinen & Itäkare (2020) tarkastelivat, miten tasa-arvoa, sukupuolisensitiivisyyttä ja yhdenvertaisuutta rakennetaan diskursiivisesti paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Heidän tuloksensa osoittivat muun muassa, että tasa-arvoa pidetään tärkeänä asiana toteuttaa, mutta konkreettiset pedagogiset keinot puuttuvat, ne ovat epäselviä tai liian vähäisiä. Lisäksi he havaitsivat, että maininnat sukupuolen moninaisuudesta olivat erittäin vähäisiä, ja joissakin paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa binääristä sukupuolijaottelua vahvistettiin epäsuorasti myös ihan sanallisesti. Eskelisen & Itäkaren (2020) artikkeli tukee ajatusta siitä, että varhaiskasvatuksessa työskentelevillä voi olla tarkoituksena muun muassa edistää tasa-arvoa ja toteuttaa sukupuolisensitiivistä pedagogiikkaa, mutta tietämättömyyden tai väärinymmärrysten vuoksi niitä ei pystytä toteuttamaan oikealla tavalla.

4.3 Sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttaminen

Sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttamiseen liittyy erilaisia haasteita, joita käsiteltiin aiemmassa alaluvussa. Tässä alaluvussa käsitellään, mitkä tekijät mahdollistavat sekä tukevat sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttamista.

Sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttaminen vaatii henkilöstöltä ennen kaikkea ymmärrystä siitä, mitä se tarkoittaa. Käsitteiden avaaminen niin, että henkilöstö ymmärtää ne, on erittäin tärkeää. Pelkästään käsitteiden avaaminen ei kuitenkaan riitä, vaan henkilöstön tulisi myös tietää, miten heidän tulisi käytännössä toimia, jotta he olisivat mahdollisimman sukupuolisensitiivisiä kasvattajia. Eskelisen & Itäkaren (2020) artikkelissa havaittiin muun muassa, kuinka konkreettisia pedagogisia keinoja tasa-arvon ja sukupuolisensitiivisyyden toteutumiseen ei ollut tai ne olivat epäselviä tai vähäisiä. Jotta esimerkiksi konkreettisia sukupuolisensitiivisyyden pedagogisia keinoja osattaisiin toteuttaa, asiantuntijoille tulisi tarjota täydennyskoulutusta niin yliopistoissa, hallinnossa kuin varhaiskasvatuksen kentälläkin (Eskelinen & Itäkare, 2020). On nimittäin haastavaa toteuttaa sukupuolisensitiivistä pedagogiikkaa, jos henkilöstöllä ei ole tarpeeksi tietoa tai osaamista siitä.

On yleistä, että varhaiskasvatuksen arkea havainnoidaan ja arvioidaan jopa päivittäin eri tavoin. Havainnoimisen avulla huomataan muun muassa, miten ryhmän päivärytmi toimii, millainen ilmapiiri ryhmässä on sekä, miten pedagogiset toimintatavat toteutuvat. Myös sukupuolisensitiivisen pedagogiikan kehittäminen lähtee arjen tilanteiden havainnoimisesta ja arvioinnista (Ylitapio-Mäntylä, 2012c). Varhaiskasvatuksen henkilöstön voi olla tarpeellista myös muokata pedagogisia toimiaan sukupuolisensitiivisemmäksi, jos heidän havainnoistaan löydetään sukupuolittuneita käytäntöjä heidän toiminnassaan. Toteutettavaa pedagogiikkaa voidaan havainnoida muun muassa videoinnin avulla. Videoimalla arkisia tilanteita saadaan todenmukainen kuva siitä, miten varhaiskasvatuksen henkilöstö muun muassa kohtaa lapset eri tilanteissa ja, millaista kieltä he käyttävät (Sundell & Forsblom-Sinisalo, 2012). Videoinnin avulla voidaan huomata sellaisia asioita ja käytäntöjä, jotka muuten jäävät huomaamatta, ja näin ollen niihin voidaan puuttua ja totuttuja toimintatapoja muuttaa.

Tasa-arvoon ja sukupuolisensitiivisyyteen tähtäävä pedagogiikka onnistuu parhaiten, kun varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on toimintasuunnitelma, jota he noudattavat johdonmukaisesti (Sundell & Forsblom-Sinisalo, 2012). Tasa-arvolaki (609/1986) velvoittaa tekemään varhaiskasvatuksessa toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman vuoden tai vähintään kolmen vuoden välein (OPH, 2023). Toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma auttaa tarkastelemaan ja kehittämään juuri varhaiskasvatuksen toimintaa, joten sen avulla pystytään

huomaamaan epäkohtia ja puuttumaan niihin, esimerkiksi sukupuolittuneisiin käytäntöihin. Suunnitelma laaditaan yhdessä sekä henkilöstön että lasten kanssa, huomioiden lasten osallisuudessa heidän ikänsä ja kehityksensä (OPH, 2023). Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) velvoittaa varhaiskasvatuksen järjestäjää arvioimaan, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus toteutuu omassa toiminnassa (OPH, 2023). Lisäksi varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarvittaessa ryhdyttävä toimenpiteisiin edistääkseen yhdenvertaisuuden toteutumista (OPH, 2023). Suunnitelma on järjestäjäkohtainen, mutta on suositeltavaa laatia se yhdessä henkilöstön kanssa, ja myös lapsilla ja huoltajilla tulisi olla mahdollisuus tulla kuulluksi. Kun suunnitelmaa laaditaan yhdessä henkilöstön kanssa, silloin myös heillä on laajempi tieto siitä, miten yhdenvertaisuutta toteutetaan omassa yksikössä ja millaisilla keinolla sitä voidaan edistää. Näin henkilöstön on myös itse helpompaa toteuttaa yhdenvertaisuutta edistävää toimintaa omassa pedagogiikassaan.

5 Pohdinta

Tässä kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tarkasteltiin sukupuoliroolien muodostumista ja niiden ilmenemistä varhaiskasvatuksessa sekä varhaiskasvatuksessa työskentelevien toteuttamaa sukupuolisensitiivistä pedagogiikkaa. Tarkastellun kirjallisuuden perusteella voidaan todeta, että varhaiskasvatuksessa sukupuolirooleja ylläpidetään niin aikuisten kuin lastenkin toimesta (esim. Aina & Cameron, 2011; Chick ym. 2002; Lindsey 2016).

Sukupuoliroolien noudattamisesta palkitaan sosiaalisesti, muun muassa antamalla henkilölle arvostusta ja hyväksyntää, joten siksi lapset oppivat omaksuma ne jo varhaislapsuudessa (Juvonen, 2016). Sukupuolirooleja opetetaan ja jaetaan eteenpäin lapsille joko tiedostaen tai tiedostamatta varhaiskasvatuksessakin. Lapset näkevät ja kuulevat sukupuolirooleihin ja -stereotypioihin perustuvia asioita jatkuvasti heitä ympäröivästä ympäristöstä ja lähipiiriltään, muun muassa leluissa, leikeissä sekä niin aikuisten kuin lasten puheissa ja toiminnassa (Ylitapio-Mäntylä, 2012b). Sukupuolirooleilta on siis mahdotonta välttyä.

Tutkitun kirjallisuuden myötä on noussut erittäin selkeästi esille se, miten iso ja keskeinen rooli varhaislapsuudella on lapsen sukupuoli-identiteetin kehittymiselle (Huuska & Karvinen, 2012). Sukupuolen perusteella luokittelu on yksi ilmeisimmistä luokitteluista, joten lapset oppivat sen hyvin varhaisessa iässä (Seta ry, 2025; Ylitapio-Mäntylä, 2012a). Sukupuoli-identiteetin kehittymisen myötä lapset osaavat liittää itsensä kuuluviksi joko tyttöihin tai poikiin. Sukupuolta ja sukupuolirooleja havainnoimalla lapset tekevät päätöksiä liittyen muun muassa siihen, kenen kanssa on sopivaa leikkiä ja millainen käytös on sopivaa kenellekin (Lindsey, 2016; Martin & Rubble, 2004). Lapset saattavat hakeutua luonnollisesti samaa sukupuolta olevien kanssa esimerkiksi leikkimään ilman, että heitä ohjataan siihen millään tavalla (Lindsey, 2016). Tällöin stereotyyppisten leikkien leikkimisen taustalla ovat lasten opitut sukupuoliroolit. Kun opettajat ovat tästä tietoisia, he osaavat myös tarkastella tilanteita eri tavoin, sukupuolisensitiivisyyden näkökulmasta (Chapman, 2016).

Lapset saattavat kuitenkin syrjiä muita lapsia, jos he huomaavat heissä ei-tyypillisiä piirteitä heidän sukupuolelleen. Pojilla feminiiniseksi miellettyjen piirteiden esiintyminen aiheuttaa usein syrjintää tai pilkkaamista muilta pojilta (Aina & Cameron, 2011). Tällaiseen ja kaikenlaiseen muuhun syrjintään varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee puuttua.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee tunnistaa erilaisia sukupuolirooleja ja toivottuja piirteitä eri sukupuolilta, jotta he osaavat havaita syrjintää ja puuttua siihen.

Lapset oppivat valtavasti ympäristöään havainnoimalla. Lapset käyttävät aiemmin opittuja käsityksiä sukupuolista hyödyksi luomalla odotuksia niin heistä itsestään kuin myös muista ihmisistä (Martin & Rubble, 2004). Näiden odotusten pohjalta lasten käsitykset sukupuolista ja sukupuolirooleista kehittyvät entisestään. Lapset siis oppivat erilaisia sukupuolirooleja ja -stereotypioita jo hyvin varhain ja ne näkyvät myös heidän toiminnassaan, käyttäytymisessään ja mielipiteissään. Siksi varhaiskasvatuksen henkilöstön olisi tärkeää tietää, miten toteuttaa sukupuolisensitiivistä pedagogiikkaa, jotta jokaisella lapsella olisi mahdollisuus tulla kohdatuksi ilman sukupuolirooleihin ja -stereotypioihin perustuvia käytäntöjä.

On tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on resursseja ja osaamista toteuttaa sukupuolisensitiivistä pedagogiikkaa. Selkeät, yhdessä henkilöstön kanssa laaditut suunnitelmat, joita noudatetaan johdonmukaisesti, mahdollistavat parhaiten sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteutumista (Sundell & Forsblom-Sinisalo, 2012). Edellytys sukupuolisensitiiviseen pedagogiikkaan on ennen kaikkea myös se, että henkilöstö ymmärtää käsitteen sekä siihen liittyvät sisällöt. Jos sukupuolisensitiivisyyden käsite on epäselvä, on sitä vaikeaa toteuttaa oikealla tavalla. Olisi tärkeää, että sukupuolisensitiivisyyden käsitteen painottamisen lisäksi esimerkiksi paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista löytyisi myös konkreettisia sukupuolisensitiivisyyteen tähtääviä pedagogisia keinoja (Eskelinen & Itäkare, 2020). Ilman niitä suunnitelmat jäävät hyvin pintapuoliseksi, eivätkä ne tällöin tue sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttamista.

Tutkitun kirjallisuuden myötä esiin nousi epäkohtia sukupuolisensitiivisyyden toteutumisessa varhaiskasvatuksessa (Eskelinen & Itäkare, 2020; Londen ym., 2025). Sukupuolisensitiivisyys saattaa jäädä niin sanotusti yleiseksi tasa-arvopuheeksi eikä tällöin konkreettisia pedagogisia toimia toteuteta, koska niitä ei välttämättä osata toteuttaa oikein (Eskelinen & Itäkare, 2020). Tutkitun kirjallisuuden pohjalta voidaan päätellä, että varhaiskasvatuksessa työskentelevien tulisi saada lisäkoulutusta ja/tai -ohjeistusta, jotta he voivat toteuttaa sukupuolisensitiivistä pedagogiikkaa oikealla tavalla. Tällä hetkellä sukupuolisensitiivisyys voi sekoittua muihin termeihin helposti, kuten sukupuolineutraaliuteen (Londen ym., 2025). Lisäksi sen toteuttaminen käytännössä voi tuntua epäselvältä ja haastavalta, jos konkreettisia tapoja ei avata esimerkiksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa (Eskelinen & Itäkare, 2020). Hyvin merkittävänä sukupuolisensitiivisen pedagogiikan mahdollistajana nousi esille se, että varhaiskasvatuksen henkilöstö osaa arvioida omia pedagogisia menetelmiään uudelleen ja

muuttaa niitä tarvittaessa sukupuolisensitiivisemmiksi (Ylitapio-Mäntylä, 2012c). Jatkossa pedagogisten menetelmien uudelleenarviointiin tulisi kannustaa, ja se tulisi mahdollistaa muun muassa tarjoamalla tarpeeksi resursseja siihen.

Tämän tutkielman perusteella voidaan todeta, että sukupuoliroolit ilmenevät edelleen varhaiskasvatuksessa, ja niiden vaikutuksia voidaan havaita niin aikuisten kuin lastenkin toiminnassa ja puheissa. Lisäksi tutkielmasta nousee esiin sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttamisen haasteet, jotka ilmenevät lähinnä kyseisen käsitteen ymmärtämisessä sekä konkreettisten pedagogisten toimintojen puuttumisessa tai niiden vähäisyydessä. Jatkossa olisi tärkeää ennen kaikkea panostaa varhaiskasvatuksessa työskentelevien ymmärryksen lisäämiseen sukupuolisensitiivisyydestä. Lisäksi tulisi tehdä sukupuolisensitiivisen pedagogiikan keinoista selkeämpiä ja konkreettisempia. Tällöin sukupuolisensitiivisyys ei jää vain käsitteeksi, joka mainitaan varhaiskasvatussuunnitelmissa, vaan siihen sisältyy myös konkreettiset toimintatavat. Jatkossa olisi hyödyllistä tutkia enemmän sitä, miten sukupuolisensitiivisyys on ymmärretty eri varhaiskasvatussyksiköissä ja heidän paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissansa. Näiden tutkiminen mahdollistaisi, että mahdolliset epäkohdat tai puutteet sukupuolisensitiivisen pedagogiikan toteuttamisessa huomattaisiin, ja niitä voitaisiin hyödyntää esimerkiksi koulutusmateriaalien laatimisessa ja kehittämisessä.

Lähteet

- Aina, O. E., & Cameron, P. A. (2011). Why does gender matter? Counteracting stereotypes with young children. *Dimensions of Early Childhood*, 39(3), 11-18.
- Chapman, R. (2016). A case study of gendered play in preschools: How early childhood educators' perceptions of gender influence children's play. *Early Child Development and Care*, 186(8), 1271–1284.
- Chick, K. A., Heilman-Houser, R. A., & Hunter, M. W. (2002). The impact of child care on gender role development and gender stereotypes. *Early Childhood Education Journal*, 29(3), 149–154.
- Eirola, V., Hildén, T., & Weckström, E. (2024). Yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen kasvatuksessa ja koulutuksessa. Opetushallitus. (Tietoa työn tueksi 4/2024).
- Eskelinen M. & Itäkare S. (2020). ”Pidetään huolta ettei erotella tyttöjen ja poikien juttuja.” - Tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja sukupuolisensitiivisyyttä rakentavat diskurssit paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 9(2), 197-229
- Freeman, K. (2007). Preschoolers' perceptions of gender appropriate toys and their parents' beliefs about genderized behaviors: Miscommunication, mixed messages, or hidden truths? *Early Childhood Education Journal*, 34(5), 358–360.
- Huuska, M. (2011). Sukupuolen monimuotoisuuden ammatillinen kohtaaminen. Teoksessa Tuovinen L., Stålström O., Nissinen J. & Hentilä J. (toim.) Saanko olla totta? – Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus (s. 222-259). Gaudeamus

- Huuska, M. & Karvinen, M. (2012). Persoona on aina enemmän kuin sukupuoli. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä O. (toim.). Villit ja kiltit – tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. (s. 31-54). PS-kustannus.
- Juvonen, T. (2016). 2. Irtiottoja sukupuolen luonnollisuudesta. Teoksessa Husso M. & Heiskala R. (toim.) Sukupuolikysymys. Gaudeamus.
- Lindsey, E.W. (2016). Same-Gender Peer Interaction and Preschoolers' Gender-Typed Emotional Expressiveness. *Sex Roles* 75, 231–242.
- Londen, M., Holm, G., Mansikka, J.-E., Saloranta, M., & Nordström, A. (2025). Done with gender: Reinforcing and reproducing gender stereotypes and positions in early childhood education. *Journal of Early Childhood Education Research*, 14(3), 39-61.
- Martin, C.L. & Ruble, D. (2004). Children's Search for Gender Cues: Cognitive Perspectives on Gender Development. *Current Directions in Psychological Science*, 13(2), 67-70.
- Martin, J. R. (1981). The ideal of the educated person. *Educational Theory*, 31(2), 97-109.
- Nissinen, J. (2011). Luottamuksen rakentuminen moninaisuutta kunnioittaen. Teoksessa Tuovinen L., Ståhlström O., Nissinen J. & Hentilä J. (toim.) Saanko olla totta? – Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus (s. 11-32). Gaudeamus.
- Opetushallitus. (2023). Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/toiminnallinen-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnitelma>
- Opetushallitus. (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. (s.21, s.34). <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>

Seta ry. (2025a). Satenkaarisanasto.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>

Seta ry. (2025b). Satenkaarisanasto: ihmisoikeudet ja yhdenvertaisuus.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/ihmisoikeudet-ja-yhdenvertaisuus/>

Sundell S. & Forsblom-Sinisalo P. (2012). Haasta normit – laajenna lapsen mahdollisuuksia. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä O. (toim.) Villit ja kiltit – tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. (s.125-138). PS-kustannus.

Tasa-arvolaki 609/1986. Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1986/609>

Teräs, T. (2012). Kasvattajan puhe sukupuolittavana käytäntönä. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä O. (toim.) Villit ja kiltit – tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. (s. 103-121). PS-kustannus.

Vilkka, H. (2010). Stereotyyppiat oman sukupuolen ja seksuaalisuuden peilinä. Teoksessa Vilkka H. Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. (s. 111-127). PS-kustannus.

Xhambazi, G., Adili, B., & Ilazi-Hoxha, A. (2022). Developing understanding of gender in preschool children: The role of toys in gender construction. *Journal of Educational Sciences Theory and Practice*, 17(1), 21-26.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2014/1325>

Ylitapio-Mäntylä, O. (2020) 21. Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa Hujala E. & Turja L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS-kustannus. 5. uudistettu painos

- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012a). Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä O. (toim.) Villit ja kiltit – Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. (s.15-30) PS-kustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012b). Leikillä ja toiminnalla ei ole sukupuolta. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä O. (toim.) Villit ja kiltit – Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille (s. 71-90). PS-kustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012c). Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatuspedagogiikka. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä O. (toim.). Villit ja kiltit – Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille (s.177-188). PS-kustannus.